

HŘBITOVY V HRANICÍCH A DRAHOTUŠÍCH PRŮVODCE

Hranice, Město Hranice, 2006, 156 s., 40 s. fotografií

Sličná knížka o hranických hřbitovech je uvedena kapitolou o pohřbívání a hřbitovech obecně, zejména se ale věnuje historii hranického městského hřbitova. Vznik a první staletí existence hřbitova se opírají o již publikované práce. Je třeba ovšem podotknout, že otištěné zmínky o hřbitovu z pramenů z 16. a 17. století není snadné skloubit ve smysluplný celek. Není jasné, kde vlastně ležel bratrský hřbitov a kde častokrát zmiňovaný „nový krchov“. Téma by si zasloužilo zvláštní výzkum – jak praví oblíbená recenzentská floskule. Objevné jsou ovšem údaje o hranickém hřbitově a hřbitovnictví z 19. a 20. století. Také kapitola o hranickém literátském bratrstvu opatřujícím mj. pohřby svých členů zpěvem, je důležitým upozorněním na unikátní hranický jev – renesanční bratrstvo, které přežilo až do 20. století.

Dál se pak kniha dělí do oddílů pojednávajících o jednotlivých hranických pohřebištích. Vlastně jde o tři hřbitovy hranické (městský, židovský a u Kostelíčka) a jeden drahotušský. Hřbitov vzdálenějšího Středolesí, které je ale s Hranicemi spojeno administrativně stejně jako Drahotuše, nebyl kupodivu zařazen. Ještě víc překvapí, že nenajdeme ani zmínku o vojenském hřbitově, který až do roku 1957 existoval v areálu hranické vojenské akademie. Pojednání o hřbitovech jsou pojata dvěma dost rozdílnými způsoby. Text o židovském hřbitově se věnuje hřbitovu jako celku, všímá si jeho historie, snaží se přinést (pokud to stav poznání umožňuje) obecnější charakteristiku dochovaných náhrobků. Studie o křesťanských hřbitovech naopak tento pohled nechávají víceméně stranou a vnímají hřbitov především jako katalog významných osobností. Ty jsou seřazeny podle svých povolání (o zařazení do soupisu většinou rozhoduje titul před jménem či uvedená profese) a těm nejzajímavějším jsou věnovány medailonky. Obojí přístup má svou logiku, ale ideální by bylo obojí aplikovat současně.

O významných mrtvých na židovském hřbitově se mnoho nedozvíme, přičemž je jasné, že v tomto případě je to způsobeno především celkově hubenými znalostmi, které o hranické židovské komunitě máme. U křesťanských hřbitovů v úvodu vždy najdeme něco o dějinách hřbitova, ale základní informace o tom, který dochovaný náhrobek je nejstarší či co lze dnes vyčíst z dnešního rozmístění náhrobků, chybí. Nemluvě o tom, že žádná pozornost není věnována náhrobkům jako uměleckým objektům, což je těžko pochopitelné (a fotografická příloha to nemůže nahradit). Místo *průvodce* (což je podtitul knihy), který má čtenáře provést po hřbitově, jde spíše o místní *kdo byl kdo*. Shromažďování informací o významnějších jednotlivcích je náročné a určitě záslužné, jen je otázkou, zda by výsledkem neměl být spíše biografický slovník, v němž bude hlavním kritériem společenský význam zesnulého a ne fakt, že leží na tom či jiném hřbitově.

Hřbitov, na kterém se pohřbívá, je živým organismem, neustále jsou některé hroby rušeny, náhrobky nahrazovány či měněny. Při vynaložení velkého úsilí lze díky existujícím hřbitovním knihám vytvořit pro 19. a 20. století jakousi chronologickou mapu hřbitova, zjistit i to, kde odpočívají či odpočívali mrtví, jejichž jména už na hrobech nenajdeme. Kapitoly o hranickém městském a kostelíčkovém hřbitově občas zmiňují nějakou takovou informaci, ale jde jen o pár izolovaných údajů, jež vyvolávají otázku, proč tímto směrem nebylo postupováno dále.

V knížce zkrátka najdeme v ní mnoho zajímavého, ale téma nabízelo větší možnosti. Ať už se na hřbitov díváme hlavně jako na galerii sochařských děl, nebo na seznam (ne)významných lokálních osobností.

HRANICE – JEDEN LETNÍ DEN

Hranice, Tichý typ, 2008, 106 s.

Je to brožovaná knížka, která na černobílých fotografiích zachycuje současné Hranice. Zdá se jakoby autor celou knížkou sledoval hned několik ne úplně souvisejících cílů. Z jednoho pohledu jde o produkt turistický – texty jsou důsledně uváděny v české, anglické, německé, francouzské, nizozemské a polské verzi, přičemž hlavní složkou jsou obrazy města. Je vlastně podivné, že od roku 1985 nevyšla o Hranicích žádná fotografická kniha, nepočítáme-li specifické Pospěchovo (O)hraničení – Momentky z Hranic 1996–2002 (2002). Polákův projekt ovšem takovou knihou také vlastně není, je příliš málo reprezentativní, a to jak výpravou, tak obsahem fotografií. Nevěnuje se totiž zdaleka jen „výkladním skříním“ hranické architektury a přírody, ale dává prostor i méně vábným místům jako jsou panelová sídliště, nádraží atd.

To knihu řadí spíš k pokusům spojit fotografii s antropologií. Na fotografiích nenajdeme lidi, v úvodu knihy se koneckonců dočteme: „Záměrem našeho fotografického projektu bylo zachytit prázdné město, přinést obraz míst ve vzácných chvílích, kdy je nezaplňují lidé. Zároveň jsme chtěli dát fotografiím dokumentární rozměr, takže jsme fotografovali město v průběhu jediného dne. Mezi východem a západem slunce v neděli 6. července 2008 jsme pořídili takřka dva tisíce snímků, z nichž jsme nakonec vybrali tuto kolekci.“ Záměr zajímavý, výsledným fotografiím však ubírá na půvabu děsná kvalita polygrafického provedení a také černobílost snímků, ačkoli ta je dána zřejmě hlavně ekonomickými možnostmi vydavatele.

Třetí rozměr knihy je historický. Velký důraz je kladen na jednotlivé zajímavější architektonické objekty, popisky pak často obsahují rok realizace dané stavby, občas i takový, který není v literatuře běžně znám. Sympaticky edukativní charakter má také snaha nepřekládat názvy lokalit „běžně turisticky“ (např. Komenského ulice jako Komenského Street), ale dát jim pro cizince smysluplný tvar (Comenius Street). V předmluvě knihy se píše o tom, že tato kolekce fotografií z jediného dne se „postupem let změní z fotografické procházky po současném městě v album historických fotografií“. Ano, přesně tak. Spíš než jako dárek své francouzské přítelkyni bych si knížku koupil pro sebe, abych si za deset let zavzpomínal, jak Hranice vypadaly. Už teď – po roce – jsou tu místa, která se výrazně proměnila. Škoda, že s tímhle záměrem v Hranicích zřejmě nikdo koncepčně nepracuje. Taková knížka *Hranice ve fotografii 1990–2000* by přece stála za vydání!

JAROSLAV VYVÁHALA

Tomáš Pospěch (ed.)

POVĚSTI Z HRANICKA

FAJERMONI, VEŠČÁCI, POSECI A JINÁ UZŘELÁ HLŮZA

Hranice, nakladatelství DOST, 2007, 256 s., ilustrace Nora Procházková

Tomáš Pospěch už v roce 1994 začal v Hranických novinách vydávat seriál Pověsti z Hranicka pojatý dokonce jako příloha s vlastním stránkováním určená k vystřihování a pozdějšímu svázání. Těžko říct, kolik čtenářů se až do tohoto stádia dostalo. Po třinácti letech přichází Pospěch s knížkou Pověsti z Hranicka – Fajermoni, veščáci, poseci a jiná uzřelá hlůza. Je sličně ilustrována, tisk je barevný, papír kvalitní, rozhodně hezká knížka, vlastně první svého druhu,

61 poněvadž jediná podobná záležitost – Heleny Lisické Pohádky a pověsti z Moravské brány (1968) – má regionálně mnohem širší záběr, což nutně znamená, že se pro Hranicko omezuje na pár nejzajímavějších kusů a drobné útvary, jako jsou např. pověrečné historky, skoro úplně pomíjí. Pospěch jde hlouběji, knížka však nevznikla jeho sběratelskou činností (kde také dnes vzít na Hranicku „autentické lidové vypravěče“?), vychází ze zhruba dvou stovek pověstí publikovaných v Záhorské kronice v 1. polovině 20. století, k tomu přidává několik málo textů z jiných zdrojů. Víceméně se drží jejich publikované podoby, což je dobře, neboť nejrůznější jazykové modernizace, ke kterými rádi přistupují novinoví redaktoři, spíš jejich obsahu ubližují. Je ovšem potřeba poznamenat, že už ta podoba pověstí, která byla otištěna v Záhorské kronice, je většinou silně beletrizována autory (zasilatelé) textů. V archivu Záhorské kroniky mimochodem najdeme řadu pověstí, které nebyly publikovány, protože představovaly jen nově převyprávěné verze věcí publikovaných již dříve v některé ze sbírek 19. století. Obecnější problémy vydávání pověstí však nechme stranou.

Knížka neobsahuje všechny pověsti, které v Záhorské kronice vyšly, jde o výběr, byť dosti široký. Tam, kde Pospěch nečerpá ze Záhorské kroniky, je těžké se ubránit dojmu nahodilosti výběru. Doslov Jiřího J. K. Nebeského v tomhle ohledu leccos naznačuje, ale ani on zdaleka neodkazuje na všechno, co je k dispozici pro systematický sběr (a výzkum) místních pověstí. S podivem je hlavně to, že nebyly využity německé sbírky regionálních pověstí vydávané v první polovině 20. století. Vždyť sbírka boškovského učitele Franze Götze Sagen des Bezirkes Mähr.-Weißkirchen (1932) se regionálně víceméně kryje s Pospěchovým záběrem, byť těžiště je samozřejmě v německy mluvících částech bývalého hranického okresu. Pro Potštátsko existuje nejvzeverubnější souhrn jako součást knihy Heimatsbuch Bodenstadt und das Bodenstädter Ländchen (1984). Škoda, že právě v Pospěchově knížce, která mohla bez historických resentimentů poprvé spojit české a německé regionální tradice, jsme z německých oblastí odkázáni jen na to, co bylo adaptováno před osmdesáti lety pro Záhorskou kroniku.

Záhorská kronika sice přinesla mnoho pohádek a pověstí, ale s rokem 1950, kdy bylo její vydávání zastaveno, se výzkum v této oblasti naštěstí nezastavil. Nemyslím na teoretické práce, ale právě na regionální bádání. Na Hranicku odvedli v tomhle směru mnoho Marie a Josef Mikulíkoví. Vezmeme-li si do ruky jejich Střítež nad Ludinou v mozaice dějin Hranicka (2002), pak v oddíle Marie Mikulíkové Střítežské pověsti a pohádky odposlouchané i převyprávěné najdeme celkem 17 textů. Tři z nich byly otištěny již v Záhorské kronice (1947), u Pospěcha ale nejsou ani ty. Střítežsko je tu zastoupeno trojicí jiných drobných pověstí (ze Záhorské kroniky 1941). Při srovnání těchto textů není příliš jasné, proč Pospěch vybral tyto a ne tamty. Je to jistě věc osobního vkusu, ale fakt, že celá (publikovaná!) práce manželů Mikulíkových byla pomínuta, je na pováženou.

Vydávání regionálních pověstí je dnes poměrně běžné. Viz např. Věry Krejčířové Pověsti a též trochu pravdy ode hradu helfštýnského (2004). Shodou okolností současně s Pospěchovým výběrem vyšla v Lipníku z pozůstalosti Jaroslava Polky knížka Smích a pláč moravského městečka aneb Moravské pohádky a pověsti z Lipenského Záhoří (2007). V porovnání s ní je Pospěchova knížka lepší vlastně po všech stránkách – celkovým grafickým řešením, typografickou pečlivostí, uváděním zdrojů a v neposlední řadě texty samotnými. Polkovy útvary jsou velmi (nezájživně) beletrizované a širokou množinu pověstí redukuje na ty zřejmě nejméně zajímavé, totiž „pohádkové“ (v tom významu, jaký termínu pohádka vtiskl konec 19. století, a do krystalické podoby jej dovedl český film), hrůzostrašná vyprávění o fajermonech, posecích, věščácích atd., která akcentuje Pospěch, u Polky téměř nenajdeme. Takže Hranické pověsti v kontextu doby hodnotím čtyřmi z pěti pomyslných hvězdiček.

KLOKOČÍ

DĚJINY A PŘÍTOMNOST OBCE

Klokočí, Obecní úřad Klokočí, 2007, 240 s.

Struktura knížky vzniklé pod redakčním vedením Heleny Kovářové za účasti Jiřího Lapáčka, Oldřicha Šnajdárka, Anny Koláčkové a dalších autorů je pro regionální monografie obvyklá – dějiny obce, významných objektů, spolků, osobností, pamětihodností atd. Celkově však jde o vzorovou práci. Došlo tu zjevně k funkčnímu spojení čtyř prvků, z nichž žádný sám o sobě nestačí. Zaprvé tu byla místní samospráva s touhou mít knížku o obci; zadruhé vědomí, že knížka by měla být dobře vypravená a odborně fundovaná; zatřetí tu byli kvalitní historikové ochotní zhostit se úkolu a za čtvrté pro ně tato obec nebyla jen jednou z mnoha jiných, ale bylo to místo, o něž se zajímali dlouhodobě. Že to zdaleka není samozřejmé spojení, ukazuje např. knížka o blízkém Milenově (2008) a koneckonců i monografie o Drahotuších (2008), o nichž snad pojednáme v některém z příštích čísel *Kdysi* a nedávno.

Přesto, že publikace je velmi kvalitní obsahově a velmi hezká vizuálně, je povinností recenzenta hledat také vady na kráse. Jako doklad toho, že sběr podkladů nikdy není úplný, uvedme chybějící znalost o existenci pečetidla obce Klokočí z roku 1766 uloženého v Městském muzeu a galerii v Hranicích (přír. číslo 1280/64/10), které roku 1906 daroval muzeu tehdejší klokočský starosta Jan Lesák (zde reprodukuje zrcadlově obráceně, aby text byl čitelný).

Ne zcela se podařilo vyhnout nežádoucímu tematickému prolínání, které běžně způsobuje širší autorský kolektiv. Starší dějiny obce z pera Heleny Kovářové a Jiřího Lapáčka mají v podstatě kronikářskou strukturu a jsou trochu zahlceny jednotlivostmi. O obci tak malé, jako je a bývalo Klokočí, se samo-

19. století nezachovalo příliš odtud snaha podchytit (zda). Trošku tu chybějí meny, což samozřejmě rádi o některé z Chvályhodná je události v historikem i pro neškoltext se všemi láno-urbariálními fasmi skicami stranknihy je umístěna ka soupisů obyvatel loučných a kopaninletí až po sčítání lidu v jediná podstatnější námit-„akademická“. V knize najdeme

pohled na dějiny obce chybí. Myslím tím sestavení rodokmenů klokočských rodin pomocí údajů z matrik a gruntovních knih. S jejich pomocí by se před námi otevřela skutečná mikrohistorie obce (zatímco autoři nám nabízejí spíš pohled „zvenčí“). Takové bádání by si ovšem samozřejmě vyžádalo mnoho let práce a sám netuším, zda by bylo čtenářsky nosné.

zřejmě pro období až do poloviny mnoho záznamů. Zřejmě všechno (alespoň se to tak odkazy na archivní pramě vadí jen těm, kteří událostí věděli víc. snaha vysvětlovat rickém kontextu, leného historika je vými vizitacemi, semi a indikačnitvitelný. V závěru cenná edice několiKlokočí, od register ných z 20. let 16. storoce 1921. S tím souvisí ka, která je ovšem trochu stovky jmen, ale genealogický

JAROVÍR NADŠENÝ

ZEMĚ MORAVSKÉ BRÁNY PO STEZKÁCH HISTORIE

2006, 144 s.

Kniha je podepsána dvěma autory, ale dále není naznačeno, kdo z nich napsal co. Dokonce bych předpokládal, že Milan Sanetřík je spoluautorem zejména jako fotograf. Věc je o to zajímavější, že v úvodním poděkování je jmenováno sedm lidí, kteří „významně přispěli radami, připomínkami, konzultacemi i autorskými texty“. Týká se to zřejmě pasáží o přírodních podmínkách a aragonitových jeskyních. Hlavní text knihy je historický a odhaduji, že je dílem olšoveckého rodáka a hranického maturanta Josefa Haubelta. Nejspíš bychom jeho práci mohli označit za popularizační, sumarizuje známé skutečnosti a spojuje je svým viděním historie, což je ovšem pohled poplatný jeho příslušnosti k hnutí Volná myšlenka, tedy radikální antikatolictví a nekonečné pochopení pro všechny nepanující ideologie (jestli můžu být tak vtipný). Snad by to bylo zajímavé, kdyby na velmi podobných ideologických pravdách nestálo socialistické dějepisné psaní. Vtírá se mi do klávesnice pojem „reakční“ (samozřejmě v přeneseném slova smyslu). Je to takové reakční psaní, kterému nejde o pochopení historie či dokonce o podněcování k chápání, ale jen opakuje stokrát napsané polopravdy, které se už změnily v klišé.

Text není příliš soudržný, pohybuje se asociativně od tématu k tématu, od osobnosti k osobnosti a mnohdy připomíná spíš přípravu ke zkoušce z historie nebo dějin literatury, než souvislé pojednání. Od popularizační práce by člověk čekal, že čtenáři-neodborníkoví zprostředkuje současnou úroveň znalostí, náš autor však čerpá z literatury podivně staré, tak se třeba dočteme, že v rámci potrestání odboje Hranic v roce 1627 byl k smrti odsouzen rytíř Čaputa, což je legenda vyvrácená spolehlivě už v roce 1932 Bohumírem Indrou! O nesmyslech typu „vlastník drahotušského panství Adam Šťastný Žampach z Potenštejna“ (nikdy Drahotuše nevlastnil) či „obyvatelé (Hranic) byli vesměs „pikardité“ či „valdenští sektáři“, tehdy členové Jednoty bratrské“ (bratři vždy představovali náboženskou minoritu) ani nemluvě.

Grafická úprava knihy je velmi bídná, obálka nehezká. Smysl vydání této knihy se mi stále nedaří najít.

JAROHNĚV ROZKACEV

Michaela Kokojanová-Hašková

ZÁHORSKÁ KRONIKA

GENEZE A REJSTŘÍKY VLASTIVĚDNÉHO ČASOPISU

Přerov, Muzeum Komenského v Přerově, 2004, 124 s.

Michaela Kokojanová-Hašková se tématu Záhorské kroniky, tedy nejdůležitějšího vlastivědného periodika pro Záhoří, do něž v pojetí vydavatelů patřilo zejména Hranicko a Lipensko (1891–1950), věnuje systematicky již více než třicet let. A nikdo jiný to vlastně nedělá. Před několika lety se její práce do jisté míry završila monografií, která sleduje historii časopisu a přináší jeho dosud neexistující rejstřík(y). Historická část práce vlastně není příliš rozsáhlá, tvoří jen asi třicet stran textu. Nejprve podává biogramy tří redaktorů a zároveň vydavatelů Záhorské kroniky, poté se věnuje geografickému záběru časopisu a nakonec vykresluje dějiny celého projektu od „lidupisných“ počátků spojených s osobou soběchlebského (později dra-

hotušského) faráře P. Františka Příkryla, který většinu obsahu časopisu vyplňoval místními pověstmi (1891–1910), přes krátkou, ale ne nezajímavou epizodu redigování paršovickým farářem P. Antonínem Sehnalem (1911). Hlavní pozornost je samozřejmě věnována období „druhého zakladatele“ Záhorské kroniky – Antonína Fröhlicha (v roce 1946 si příjmení počeštil na Frel), učitele v Dolním Újezdě, jenž dokázal vytvořit široký autorský okruh a s jeho pomocí vydávat pestré vlastivědné čtení (1925–1941), které ovšem stálo na odborně fundovaných základech, díky čemuž se k němu zájemci o místní historii (a další společenskovední obory) stále vracejí. Vydávání časopisu bylo zastaveno okupační správou v roce 1941. V roce 1946 bylo obnoveno, Frel zůstal redaktorem, ale vydavatelem se stala Okresní osvětová rada v Hranicích. V roce 1950 se život časopisu definitivně uzavřel, když v několika posledních ročnících dostávala stále větší prostor aktuální publicistika, tedy texty o budování nového (socialistického) řádu. Zastavení časopisu dává autorka do souvislosti s poklesem zájmu čtenářů a ekonomickými obtížemi. Vzhledem k tomu, že tentýž osud potkal většinu podobných časopisů a místních novin, mám tendenci v tom vidět spíše souvislosti politické.

Historie časopisu je v podání autorky chronologickým přehledem s řadou úryvků z redakční korespondence, ale osobní vztahy nechává záměrně stranou. Že v tomto ohledu by mohl vzniknout zajímavý portrét časopisu, ukazuje např. její následná studie o korespondenci Frela s Florianem Zapletalem (sborník Florian Zapletal – život a dílo, 2006), celé to střídání badatelských generací, vzájemná řevnivost autorů i to, do jaké míry Frel inicioval a spoluvytvářel texty jiných autorů, je rozhodně zajímavé.

Rejstříky jsou samozřejmě velice důležitým klíčem k bohatému obsahu časopisu. Záhorská kronika si je zasloužila už dávno. Díky Michaele Kokojanové-Haškové, že tu nelehkou a nevděčnou práci podnikla a dovedla až k vydání.

Nakonec připomeňme, že na stránce www.historie.hranet.cz/zk je od roku 2006 volně přístupná naskenovaná úplná řada Záhorských kronik, včetně málo dostupných prvních ročníků i 4. čísla ročníku 1940–1941, který se zachoval pouze v tiskařském obtahu.

JAROŇ ZÁHOREC

Zdeněk Fišer (ed.)

BUBLINKA ZE ŽIVOTA MORAVSKÉHO PAMĚTI MATĚJE MIKŠÍČKA

Brno, Maticе moravská – Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2007, 570 s.

Matěj Mikšiček (1815–1892) je dnes známý především jako autor několika sbírek moravských pověstí. Své pestré životní příběhy vypsál v rukopise Bublinka ze života moravského, který poprvé (a teprve!) vyšel díky Zdeňku Fišerovi v roce 2007. Pro Hranice je zajímavé, že Mikšiček pracoval v letech 1863–1865 jako přednosta místní železniční stanice. Čile se zapojil do *české práce* v Hranicích a přispěl také několika motty do Scholzových Památek města Hranic (1864). V závěru paměti věnoval svému hranickému působení několik stran, dnes velmi zajímavých jako momentka města z dob, které jsou skoro neprobádány. V paměti mu zůstalo především komické nedorozumění se starostou hranické Besedy Hynkem Šudlekem, velkolepé rozloučení, které mu hraničtí přátelé uchystali, a pak také návštěva Františka Sušila v Hranicích a Milenově. Zajímavá četba!

JAREK UPOZORLIVÝ